

De kleine en de grote reuzenpijp

Kees Faas (*keesfaas@hotmail.nl*)

Inleiding

Beide gave reuzenpijpenkoppen zijn onversierd, hebben een hielmerk en werden in Amsterdam gevonden. Ter vergelijking dient een vroeg eerste generatiepijpe met een hoogte van 24 mm.

Beschrijving

De kleine reuzenpijp dateert uit ca. 1620-1640. Ofschoon de buitenzijde van de ketel hobbelig en oneffen aan-doet, is deze wel gebotterd en rondom geradeerd. Vingerafdrukken ontbreken op de ongepolijste pijpenkop. Als hielmerk zette de pijpenmaker zijn gewone kleine merk op de grote hiel. Dit merk, een vijfbladige Tudorroos kan aangeven dat misschien een Amsterdamse pijpenmaker van Engelse herkomst deze pijp heeft vervaardigd. De kop is slechts 48 mm hoog, de diameter van de bovenzijde 26 mm, het rookkanaal 4 mm en tenslotte de diameter van de hiel 14 mm. Bij een soortgelijke pijp van 64 mm hoog uit 1650-1660, werd de omvang van het hielmerk (de tulp) wel aangepast aan de grotere hiel (1).

Amsterdam hechte veel waarde aan tabaks- en pijpenhandel rond het midden van de 17e eeuw. In 1648 maakte architect Jacob van Campen ontwerptekeningen voor het nieuwe stadhuis op de Dam, in overleg met de vier parttime burgemeesters. Zo ontwierp hij de twintig meter lange marmere timpanen van de frontons aan de Damzijde en Raadhuisstraat zijde. Op dit timpaan aan de achterzijde prijken handelsattributen

die voor Amsterdam van belang werden geacht. Centraal staat de Amsterdamse Stedemaagd geflankeerd door de vier werelddelen. Amerika wordt gesymboliseerd door een indiaan met een tabakspijp in zijn hand. Naast hem liggen enige tabaksrollen, o.a. in een rieten mand. Beeldhouwer Quellinus toont op dit enorme timpaan een goed zichtbare tabakspijp (2).

De grote reuzenpijp dateert uit ca. 1700-1720 en werd in Gouda gemaakt. De kop is 110 mm hoog, de diameter van de bovenzijde 50 mm en de diameter van het rookkanaal 4 mm. Op de hiel werd een speciaal gemaakt groot

hielmerk gestempeld met een middellijn van 22 mm. De voorstelling op het hielmerk lijkt op oliekruik. Verder ziet de gepolijste ketel er verzorgd uit met weggewerkte vormnaden en een radering rondom de gebotterde bovenzijde. Het gewicht van deze pijpenkop bedraagt 200 gram.

Een eventuele 18e eeuwse roker zou er een te zware pijp aan gerookt hebben, vandaar dat deze pijp meer geschikt lijkt voor presentatie-doeleinden (3), in bijvoorbeeld een herberg.

Wellicht met een functie als menukaart. Een gast hoeft er alleen maar naar te wijzen en de bestelling is duidelijk. Tabaksverkoop vormde ook een inkomstenbron voor koffiehuisen (4), getuige *'Het oude koffijhuis of de Haegse Mercur'*, een blijspel uit 1712. Hierin wil een turfboer zijn eigen pijpje opsteken. Hij wordt op de vingers getikt door serveerster Katrijn met de mededeling dat hij geacht wordt tabak van het huis te kopen, per gestopte pijp vier duiten of een halve stuiver.

Noten:

1. Duco, 1981, p. 244, afb. 22.
2. Goosens, 2010, p. 41.
3. Van Oostveen, 2011, p. 2394-2402.
4. Van der Lingen, 2009, p. 38-45.

Literatuur:

- Duco, D.H., 1981. *De Kleipijp in de Zeventiende Eeuwse Nederlanden*. BAR International Series 106 (ii). Oxford.
- Goosens, E. J., 2010. *Het Amsterdamse Paleis*. Zwolle.
- Lingen, B. van der, 'Het gebruik van tabak in koffiehuzen in de zeventiende en achttiende eeuw. *Jaarboek 2009 Stichting Nederlandse Tabakshistorie*, p. 38-45.
- Oostveen, J. van, 2011, 'Presentatiepijpen', *PKN* 34(133), p. 2394-2402.

Pijp van de Maand December 2017

Op onze website staat ieder maand een andere pijp afgebeeld met een korte beschrijving.

Deze maand een tabakspijp met een trechtervorm model waarop een staande koning met rijksappel en zwaard boven een lelie. Bovenlangs staat (slecht leesbaar) de afkorting C 3 K V S. Op de rechterzijde staat het gekroonde wapen van Delft boven de initialen TDV. De steel is versierd met bladerranken. De pijp is gemaakt in Gouda, circa 1700-1730. Collectie Ruud Stam.

